

Жуков С.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

студент III курсу історичного факультету

*Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ГЕТЬМАНА П. СКОРОПАДСЬКОГО

Державний устрій України в період Гетьманату визначався виданими П. Скоропадським 29 квітня 1918 р. «Законами про тимчасовий державний устрій України».

Отож замість назви «Українська Народна Республіка» було встановлено нову назву – «Українська держава».

Найвища влада в країні – законодавча, виконавча, військова, дипломатична – належала гетьману. Він видавав закони, накази та інші нормативні акти, формував уряд, контролював його діяльність, виступав як «найвищий керівник всіх зносин Української Держави з закордонними державами», як «верховний воєвода української армії і флоту», здійснював право помилювання тощо. Він «стверджував закони» і без його санкції «ніякий закон не може мати сили».

Парламент за «Законами» не передбачався – «до вибрання сейму і відкриття його діяльності». Про необхідність його скликання гетьман говорив увесь час, про це писалося і в його грамотах від 29 квітня і 22 жовтня. Але до практичного втілення цих обіцянок справа не дійшла.

Щоправда, гетьман не раз підкреслював, що він не збирається бути монархом, самодержцем. Про це ж писалося і у зверненні Ради міністрів від 10 травня 1918 р.: «Гетьман не думає стати самодержавцем. Назва Гетьман – це втілення в історичній національно-українській формі ідеї незалежності і вільної України».

«Закони» передбачали створення гетьманського уряду – Ради міністрів. Вона формувалася гетьманом, він призначав і прем'єра. Рада міністрів здійснювала координацію і організацію діяльності центральних і місцевих органів управління. При Раді міністрів створено Генеральну канцелярію на чолі з Генеральним (пізніше – державним) секретарем.

До складу уряду входили такі міністерства: внутрішніх справ; закордонних справ; фінансів; торгівлі і промисловості; військових справ; судових справ; земельних справ; народної освіти; харчових справ. Згодом були творені міністерство народного здоров'я і міністерство сповідань. При уряді існувала також посада Генерального контролера.

Міністерства поділялися на департаменти і управління. У складі міністерства внутрішніх справ, наприклад, існували департаменти дер-

ПРАВОНАХОДИНИЙ РУХ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

жавної варти (міліції), міського самоврядування, страхування, біженців, управління військового обов'язку і управління у справах преси. До складу міністерства народної освіти (потім – народної освіти і міністерства) входили департаменти вищої, середньої, нижньої та професійної освіти, а потім – ще головне управління мистецтв і національної культури. До міністерства торгівлі і промисловості входили департаменти загальних справ, фабрично-заводський, гірничий, внутрішньої торгівлі, торговельного мореплавства і портів.

Міністерства, а також головні управління мали свій бюджет. Створено також Українське телеграфне агентство (УТА) та Позавідомчу ревізійно-комісію.

25 травня 1918 р. гетьман затвердив «Положення про Малу Раду міністрів». Вона формулася з «товаришів», або по-сучасному – заступників міністрів, і вирішувала поточні правлінські справи, що в силу їх нескладності «не потребували взаємної згоди відомств у письмовій формі», проекти штатів, кошторисів та ін.

Гетьман з самого початку призначив головою уряду М. Устименка, але вже через кілька днів – М. Василенка – відомого громадського діяча, професора історії України і права. Той сформував уряд, але без соціалістів, оскільки всі соціалістичні партії його бойкотували, щоб, як згадує сучасниця тих років Л. Старицькі-Черняхівська, «не забруднити свою соціалістичну чистоту».

Дванадцять міністрів уряду були за походженням українцями, хоч переважно – зрусифікованими, безпартійними або членами різних несоціалістичних партій. Окремі історики, зокрема зарубіжні (переважно лівих переконань), цей уряд вважали за своїм складом неукраїнським (робочою мовою у ньому була російська), реакційним, монархічним. Інші з цим не погоджувались, зазначаючи, що в Україні, незважаючи на всі нещастя, що їх принесли соціалісти, ще твердо трималися гасла: «Нам не потрібна несоціалістична Україна!». Тому будь-який несоціалістичний уряд вважали реакційним, владу – теж (Н. Полонська-Василенко).

Рада міністрів брала участь у законотворчості. Це було закріплено у Законі «Про порядок складання законопроектів, внесення їх до Ради міністрів, обговорення, затвердження їх та про форму і порядок оголошення законів». Готував проекти законів (з ініціативи гетьмана або самого уряду, але з погодженням з гетьманом) державний секретар. Ці проекти обговорювались Радою міністрів, схвалювались (або ні) і узгоджувались з гетьманом. Він же вирішував їх долю. Якщо підписував – проект ставав законом.

За гетьмана було поновлено попередній, існуючий ще за царату, адміністративно-територіальний поділ на губернії, повіти, волості. Було врегульовано інститут державної служби. Після перевороту П.Скоропадський розпустив місцеві органи, сформовані Центральною Радою, і поновив колишні назви.

Місцеві (губернські) адміністрації очолили губернські старости (замість комісарів). Їм належала вся повнота влади на місцях, тобто їх компетенція відповідала правовому статусу колишніх російських губернаторів. 14 травня наказ про їх призначення підписав міністр внутрішніх справ Ф. Лизогуб.

5 вересня 1918 р. був виданий закон про вибори до земств та відновлено діяльність земських установ. Органи місцевого самоврядування, отже, збережено, хоч більшість з них вбачали в особі гетьмана противника українства і не особливо його підтримували.

На керівні посади в місцеві адміністрації призначались колишні царські генерали, чиновники, поміщики – переважно це були росіяни. Законом від 19 червня 1918 р. губернським старостам надано право розпускати органи самоврядування – земські збори і управи, міські думи. Це відбувалося й на практиці, зокрема були розпущені Катеринославська і Одеська міські думи та ін.

Законом від 30 листопада 1918 р. був поновлений інститут земських начальників і створено губернські та повітові ради у сільських справах. А ще раніше, 1 серпня, створено Управління столичного отамана, переважно у великих містах – Управління міських отаманів. Отаманами теж було призначено росіян.

Відповідно до закону від 25 травня 1918 р. всі урядовці, які перебували на державній службі або бажали вступити на неї, мали принести «урочишту обітницю» на вірність Українській Державі такого змісту: «Я, такий-то, урочишту обіцяю вірно служити Державі Українській, визнавати державну владу, виконувати її закони і всіма силами охороняти її інтереси і добробут».

Тоді ж був виданий Закон «Про порядок призначення на державну службу», яким підтверджено попередні, ще царські класи посад і порядок їх призначення гетьманом чи конкретним міністром. У майбутньому передбачалась розробка нормативного акта, яким було врегульовано усі питання державної служби, а до його прийняття не припинялася чинність законів російської держави про цю службу.

Однак, хоч структура й компетенція органів місцевої адміністрації були врегульовані у правовому полі досить чітко, існувала, як зазначалось, гостра їх конфронтація з місцевими органами самоврядування, створеними ще до і під час революційних подій 1917 р. Ці останні були «лівими», революційно-соціалістичними за складом і характером діяльності, а гетьманська адміністрація, як зазначав В. Винниченко, – «чорносотенно-буржуазною вакханалією». Характерними виявами цієї конфронтації була заборона міністром внутрішніх справ Ф. Лизогубом з'їзду представників міст, що мав відбутися 9 травня у Києві, розпуск деяких міських дум.

Література:

1. Винниченко В. Відродження нації. – Ч. 3. – С. 35.
2. Заруба В. М. Історія держави і права України: Навчальний посібник. – К. : Істина, 2006. – 416 с.

3. Історія держави і права України: Підручник. – У 2-х т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – К.: Концерн „Видавничий Дім „Ін Юре”, 2003. – 580 с.
4. Історія держави і права України: Підручник. / За ред. А.С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – с. 276-279.
5. Конституційні акти України. – 1917 – 1920 рр. – С. 102.
6. Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. Львів. – 1996.
7. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: Підручник. – Видавничий дім „Ін Юре”, 2007. – 624 с.
8. Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навч. посібник – К.: Знання, 2006. – 437 с.
9. Скоропадський П. Спомини. – К., 1992. – С. 84. 98.
10. Хрестоматія з історії держави і права України / За ред. В.Д. Гончаренка. – К., Ін Юре, 1997.

Костенко І.А.

(наук. кер. ст. викл. Потапов О.М.)

студент IV курсу історичного факультету

*Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка*

ПРАВОЗАХИСНИЙ НАПРЯМ У ДІЯЛЬНОСТІ ЛЕВКА ЛУК'ЯНЕНКА

На тлі останніх реалій в політичному житті України вимальовується перспектива подальшого хаотичного розпаду системи публічного адміністрування. Така тенденція набула поширення внаслідок неможливості прийти до консенсусу представниками владної верхівки стосовно єдиної програми по перетворенню держави, себто за відсутності формули майбутньої Української держави. Серед найбільш відомих українських громадсько-політичних діячів сучасності, які намагалися реформувати державу виділяється Левко Григорович Лук'яненко, який є у прямому сенсі епохальною постаттю. Свобода та незалежність України, захист її національних інтересів — основа його світосприйняття, головний життєвий орієнтир. Тому вважається доцільним розглянути процес еволюції світогляду відомого правозахисника та політика та прослідкувати вплив його особистості на історичні події другої половини ХХ — початку ХХІ століття.

Політичні погляди Л. Лук'яненка почали формуватися на початку 50-х років ХХ ст. Саме тоді він дійшов до висновку, що треба боротися за незалежну Україну і цьому слід присвятити життя. Для досягнення цієї мети необхідно дійти до вершин влади в державі, а оскільки влада зосереджена в руках партії, то треба просуватися по партійній лінії [3, с.17].